

ІНФОРМАЦІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ЕКОЛОГІЇ В УМОВАХ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті висвітлена суть поняття інформаційна компетентність майбутніх учителів екології в умовах екологізації освіти, як необхідної умови становлення особистості педагога-дослідника в реаліях інформаційного суспільства. Показана необхідність формування екологічної компетентності та позитивної мотивації на здоровий спосіб життя студентської молоді, шляхом використання інноваційних технологій навчання.

Окреслено головну роль екологізації в навчально-виховному процесі в якому вона є рушієм щодо розв'язання проблем формування свідомого ставлення до навколишнього середовища шляхом впливу на всі ланки освітнього процесу, і за таких умов її категорично не можна розглядати тільки як впровадження предмета екологічного спрямування або насичення екологічним змістом окремих предметів.

Ключові слова: інформаційна компетентність, екологізація, інформаційне суспільство, інформація, екологічні принципи, екологічна культура, суспільна свідомість, фундаменталізація, фундаментальні науки.

Annotation. In the article the lighted up essence of cocept informative competence of future teachers of ecology in the conditions of ecologization of education, as nessary condition of becoming personality of teacher-researcher in realities of informative society. Shown necessity of forming of ecological competence and positive motivation on the healthy way of life of student young people? By the use of innovative technologies of studies.

The leading role of ecologization is outlined in an educational-educator process in that sche is in relation to the problems of forming of conscious attitude toward an environment by the way of influence on all links of educational process. At such terms her it categorically impossible to examine only as introduction of the article of ecological aspiration or Satiation ecological maintenance of separate.

Key words: informative competence, ecologization, informative society, information, ecological principles, ecological culture, public consciousness, fundementales, fundamental sciences.

Постановка проблеми. Найважливіша роль у розв'язанні сучасних екологічних проблем нині відведена екологічній освіті, зокрема екологізації професійної діяльності майбутніх фахівців незалежно від їхньої професійної орієнтації.

У зв'язку з цим і на тлі наростаючої екологічної кризи екологами, психологами і педагогами здійснюється спільний пошук шляхів модернізації системи екологічної освіти, яка склалася в останні три-чотири десятиліття, що має вселяти надію на реальне практичне вивчення на цьому етапі її розвитку фундаментальних розробок у сфері освітніх технологій [7, с. 125].

Професія вчителя екології нині безпосередньо або опосередковано пов'язана зі збереженням людини як біологічного виду та соціокультурної особистості в умовах технократичної глобалізації суспільних процесів. Ефективність фахової підготовки вчителя екології визначається адекватністю змісту і структури його майбутньої діяльності та форм і методів підготовки до її здійснення.

Завдання екологічної освіти полягає не в усуненні суперечностей між людиною і природою, а в їх науковому розумінні та власному практичному розв'язанні [11, с. 71].

У зв'язку з активним упровадженням у навчальний процес ІКТ змінилися освітні цілі, котрі значною мірою спрямовані на формування і розвиток здібностей студентів до самостійного пошуку, збирання, аналізу та презентації навчальної інформації [7, с. 125].

Використання ІКТ, зокрема мережевих сервісів дає змогу створити належний педагогіко-технологічний базис супроводу сучасних інформаційних систем навчального призначення, що лежить в основі забезпечення будь-якого освітнього процесу за умов розвитку інформаційного суспільства [10, с. 10].

На сучасному етапі розвитку світової спільноти, який характеризується потужним впливом інформаційних технологій на біологічні та соціальні рівні, виникає новий глобальний простір – інфоноосфера. Інформаційна компетентність як її складова значно ширший феномен, ніж культура користування комп'ютером. Основне навантаження в процесі формування інформаційної компетентності особистості припадає на систему безперервної освіти, всі ступені якої вже зазнають впливу інформатизації суспільства. Оскільки, інформаційна компетентність за А. Семеновим), визначається як нова грамотність, до складу якої входять уміння активної, самостійної обробки інформації людиною, прийняття принципово нових рішень у непередбачених ситуаціях, то можна зробити висновок, що поняття «інформація» є головною підставою, яка поєднує дослідження проблеми становлення і розвитку компетентності майбутнього фахівця [14, с. 13].

Аналіз попередніх досліджень. Через фундаментальність поняття інформації, віднесеного до основних філософських категорій, виникає цілком реальна потреба розглядати будь-яку педагогічну проблему як складову процесу формування інформаційної компетентності. Водночас вимоги сучасного суспільства до фахової підготовки вчителів-екологів, вимагають ефективного пошуку оптимального оновлення системи екологічної освіти, нового підходу до організації навчально-виховного процесу, розроблення методів і форм навчання, які б стимулювали у студентів розвиток умінь самонавчання, що потрібно для їх подальшої професійної діяльності.

Проблемі формування інформаційної компетентності майбутніх фахівців присвячені дослідження (Н. Баловсяк, А. Вербицького, І. Зимньої, В. Краєвського, О. Овчарук, С. Сисоєвої, О. Спіріна, Дж. Равена, А. Гуржія, В. Лапінського).

Проблематику екологічної компетентності досліджували (М. Дробноход, О. Кофанова, Л. Лук'янова, В. Маршицька, І. Попова, В. Симочко, С. Рудишин, С. Совгіра, Ю. Шапран, С. Лутковська).

Таким чином, як показує практика, екологізація суспільної свідомості віддзеркалює соціокультурну динаміку її розвитку й залежить від організації духовного й матеріального рівня суспільства. Так провідною ознакою XXI століття за висновками Інституту Європейської екологічної політики, є те, що релігія, культура, освіта, право і економіка будуть визначатись екологічним диктатом. Такий підхід чітко окреслює тенденції, пов'язані з орієнтацією на загальнолюдські цінності й екологізацію суспільства [6, с. 23].

Мета статті: дослідження процесу формування інформаційної компетентності майбутнього вчителя екології в умовах екологізації освіти, як необхідної передумови становлення особистості педагога-дослідника в реаліях інформаційного суспільства.

Виклад основного матеріалу. В епоху інформаційного суспільства принципово оновлюється зміст і завдання освіти. Передбачається опанування майбутнім фахівцем навичок цілепокладання, планування, організації широкої пізнавальної діяльності; умінь здобувати, обробляти інформацію, бачити зону застосування в реальній практиці. За такого підходу знання не даються в готовому вигляді, а вибудовуються, тобто набувають рис «живого знання» (С. Франк, Л. Виготський, В. Зінченко) роблять акцент на розвиток проектного мислення і навичок проектної діяльності, що сприяє формуванню інформаційної компетентності студентів-екологів [12, с. 13].

Нині екологічна освіта визнана одним із пріоритетних напрямів удосконалення освітніх систем, але за наявності значної кількості наукових досліджень, що стосуються організації процесу екологічного навчання і виховання, вони не мають систематичного характеру. Можна виділити два основні напрями підготовки фахівців у галузі екології та природокористування: перший – це підготовка фахівців, детально ознайомих з проблемами охорони навколишнього середовища в своїй галузі, які завдяки глибоким знанням могли б сприяти вирішенню екологічних проблем; другий – це підготовка фахівців, які володіють міжгалузевим комплексним підходом до вирішення поставлених завдань, тобто фахівців, які мали б базову екологічну освіту [4, с. 119].

Нині суспільство потребує фахівця, який не лише оволодіває знаннями, а й реалізує себе завдяки їм: розвиває свій творчий потенціал, виявляє свідоме ставлення до природи, суспільства. При цьому найбільш цінними для

особистості і обов'язковими для засвоєння нею є фундаментальні теоретичні положення. Оскільки тепер відбувається фундаменталізація освіти як вищої так і середньої [9, с. 271].

У зв'язку з цим в освіті зростає значення класичних методів точних наук (спостереження, експеримент, аналіз, синтез), що дає змогу майбутньому фахівцю, педагогу використовувати їх як відповідний підхід в умовах екологізації та інформатизації освітнього процесу.

Концепція фундаменталізації освіти була вперше сформульована німецьким природодослідником О. Гумбольдтом, який зробив значний внесок у розвиток природничих наук (вчення про життєві форми, ідея вертикальної зональності). О. Гумбольдта можна вважати провісником сучасного екологічного світогляду, йому належить провідна роль у розробленні системного й еволюційного підходу до розуміння розвитку людства, оскільки саме він увів поняття «сфера життя» та «сфера розуму» фактично за крок до сучасних уявлень про біо- та ноосферу В. Вернадського [9, с. 275].

Характерною рисою екологічної компетентності виступає її реальний прояв у практичній діяльності, в тому числі професійній, або в конкретній екологічній ситуації [2, с. 39].

Неперервна професійна освіта покликана сприяти реалізації завдань стратегії сталого розвитку, формуванню особистості професіонала, розвитку його компетентності, однією з складових якої є екологічна компетентність. Тому сучасна вища професійна освіта, разом з виконанням основної функції – підготовки фахівців, здатних до трудової діяльності в інформаційному суспільстві, зобов'язана виховувати громадян, які відповідально й свідомо ставляться до проблеми цілісності довкілля. У розв'язанні цієї проблеми мають бути задіяні всі навчальні предмети. Учені підкреслюють, що досягненню кінцевої мети екологічної освіти сприяє екологізація навчально-виховного процесу всіма блоками навчальних планів, введення нових нормативних і спеціалізованих екологічних курсів, поглиблене вивчення деяких предметів.

Охарактеризуємо різницю між поняттями: екологічна освіта та екологізація освіти.

Екологічна освіта – це безпосереднє засвоєння та розвиток знань про взаємодію суспільства і природи; вона має два основних виміри: сукупність певних дій, технологій освоєння людиною природи; теоретична галузь професійних знань про загальні закономірності існування природних і антропогенних систем.

Екологізація освіти зумовлена суспільними потребами. Вона ставить завдання надати системі освіти екологічне спрямування, яке полягає в посиленні екологічних світоглядних орієнтацій освіти, наповненні предметів питаннями екології, включенні до змісту освіти результатів наукових досліджень, що пов'язані з регіонально-галузевою спеціалізацією, а також у всебічній підготовці екологічно грамотних фахівців. Екологізація освіти, зазначає Г. Філіпчук, має не лише бути безперервною, а й забезпечувати націю культурою, знаннями, які постійно оновлюються, інформацією [6, с. 37].

В. Алексєєв указує на світоглядну мету екологізації, проте екологізація суспільної свідомості відстає від екологізації науки і культури.

Питання екологізації, її принципів порушує О. Приходько, визначаючи як провідний критерій добору знань для екологізації рівень їх впливу на забезпечення усвідомлення гармонізації природних зв'язків і причини кризовості цих зв'язків. Вчена вважає провідною ознакою екологізації визначення місця конкретної дисципліни в системі екологічних знань, пропонуючи простий алгоритм екологізації:

Викладач має зрозуміти, що саме він робить.

Він має уявляти цілісну наукову картину світу.

Екосистема і найбільший її вияв — біосфера мають розглядатись як центральні поняття процесу екологізації певного предмета [6, с. 38].

Відповідно екологізація навчально-виховного процесу є рушієм у розв'язанні проблем формування свідомого ставлення до навколишнього середовища шляхом впливу на всі ланки освітнього процесу, і за таких умов її не можна розглядати тільки як упровадження предмета екологічного спрямування або фрагментарне насичення екологічним змістом окремих предметів [7, с. 39].

Екологія, насамперед належить до циклу природничих наук, а природничі науки – це фундаментальні науки, без яких неможливе глибоке осмислення знань про природу. В умовах фундаменталізації освіти і загрози екологічної кризи особливо актуальним є набуття екологічної компетентності, яка є компонентом життєвої компетентності і водночас результатом засвоєння предметних знань. Важливою умовою формування екологічної компетентності є перетворення зовнішніх мотивів і стимулів у внутрішні мотиви особистості, що сприятиме формуванню природозберігаючої діяльності без контролю із зовнішнього боку [9, с. 273].

Таким чином, мета екологічної освіти передбачає формування екологічної свідомості, мислення та моральної відповідальності за довкілля на основі знань (інформації) і активної життєвої позиції. Завдання екологічної освіти полягає не в усуненні суперечностей між людиною і природою, а в їх науковому розумінні та вчасному практичному розв'язанні [9, с. 72].

Отже, екологізація освітнього процесу ґрунтується на екологічних принципах, із які представлені у таблиці 1 [6, с. 39].

Значення екологізації освіти в процесі підготовки майбутніх фахівців із урахуванням проблем, завдань і реалій сьогодення, можна визначити як провідне завдання трансформації технократичного мислення в екологічно

орієнтоване, спрямоване на природо відповідне ставлення до навколишнього середовища під час фахової діяльності та у повсякденному житті [6, с. 38].

Інформаційна компетентність майбутнього вчителя екології, тобто студента, формується в умовах екологізації освіти завдяки інформаційно-навчальній взаємодії між викладачем і студентом. У контексті екологічної освіти ця обставина уможливорює моделювання в певному інформаційному освітньому середовищі реальних природних і життєвих ситуацій, тобто створення моделі відповідної екологічної обстановки даного регіону і відповідного оперативного реагування на ці ситуації студента, оскільки інформація подається не лише словесно чи графічно, а й засобами ІКТ [7, с. 126].

Таблиця 1

Екологізація освітнього процесу

Екологічні принципи	Характеристика екологічних принципів
1. Гуманізація	Визначення формування світогляду людини, спрямованого на докорінні зміни в її свідомості стосовно власного майбутнього і збереження всіх форм життя через гуманізацію взаємовідносин людини з природою
2. Прогностичність	Актуалізує проблему необхідності прогнозування можливих шляхів впливу діяльності людства на навколишнє середовище
3. Компенсаційність	Полягає у виявленні екологічного компонента в різних галузях знань і використанні його як узагальненого засобу побудови системи утворювальних зв'язків, що розкривають інтелект кожної особистості відповідно до концепції екологічного світогляду
4. Міждисциплінарність	Передбачає взаємозв'язок, інтеграцію та консолідацію різних наукових дисциплін – від природничо-наукових, морально-естетичних до соціально-економічних
5. Системність	Забезпечує цілісну організацію екологічної освіти на основі всіх її компонентів: цілей, змісту, методів і прийомів, засобів навчальних форм організації різних видів діяльності

Як відомо, значна роль у навчальному процесі приділяється умінню критично оцінювати сенс того чи іншого повідомлення та інтерпретувати його [12, с. 12].

Специфікою інформаційної компетентності майбутніх фахівців є вміння добувати, опрацьовувати та використовувати інформацію з різних джерел. Серед відомих джерел інформації виділяють: 1) лекції викладача; матеріали першоджерел (літописи, щоденники, листи, державні документи); 3) белетристика; 4) копії / рукописи альних статей; 5) підручники; 6) інтерв'ю; 7) електронні засоби (телебачення, відео); 8) інтернет [12, с. 7].

Формування і розвиток інформаційної компетентності особистості здійснюється шляхом передавання інформації, точніше – способів і методів діяльності з її використання. Інформаційна компетентність забезпечує навички діяльності студента щодо інформації, яка міститься в навчальних предметах і освітніх галузях, а також у навколишньому світі [12, с. 6].

Дуже влучно визначає інформаційну компетентність американська асоціація бібліотекарів: інформаційна компетентність — це набір здатностей, який є у індивідуумів, і передбачає уміння визначати необхідність інформаційних ресурсів, уміння їх оцінити і ефективно використати [1, с. 23].

Адже ніколи раніше людство не накопичувало інформацію й знання настільки стрімкими темпами. Тому закономірним є те, що жодна галузь людської діяльності не зазнала такого розвитку як інформаційні технології. Саме вони покликані збільшувати ефективність та зручність використання різноманітних видів інформації, зокрема у професійній діяльності майбутніх учителів екології [8, с. 10].

Висновки. Як відомо, інформаційна компетентність майбутнього фахівця є частиною його професійної компетентності, необхідною ланкою освітньої діяльності, комплексом рефлексивних установок у взаємодії з інформаційним середовищем [5, с. 35].

У сучасних умовах глобалізації, інтеграції та інформатизації суспільства, які викликали необхідність модернізації освіти в Україні, компетентнісний підхід став провідним у педагогічній теорії та практиці. Формування інформаційної компетентності майбутнього фахівця з одного боку є однією з умов його успішної професійної підготовки та подальшої професійної діяльності в умовах інформатизації суспільства, а з іншого – запорукою ефективного соціально-економічного розвитку країни. Уже давно виникла необхідність формувати екологічну компетентність, позитивну мотивацію на здоровий спосіб життя у студентів вищої школи шляхом використання інноваційних технологій навчання, які були б неможливими без інформаційної компетентності майбутніх фахівців у сфері не лише спеціальних предметів але й власної життєвої компетентності.

Література:

1. Баловсяк Н. Інформаційна компетентність фахівця // Педагогіка і психологія професійної освіти. — 2004. — № 5 — С. 21-28.

2. Гагарин А. В. Экологическая компетентность личности: психолого-акмеологическое исследование. М.: издательство РУДН, 2011. 160с.
3. Гуржій А. М. Взаємозв'язок інформатизації суспільства й системи освіти. // А. М. Гуржій, В. В. Лапінський // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2015. – № 8. – С. 5-9.
4. Кадемія М. Ю. Веб-квест у професійній підготовці вчителя [Текст] : навчально-методичний посібник / М. Ю. Кадемія, Л. С. Шевченко. – Вінниця: Планер, 2013. – 147 с.
5. Кадемія М. Ю. Веб-квест у підготовці майбутніх учителів [Текст] : навчально-методичний посібник / М. Ю. Кадемія, О. В. Шестопалюк. – Вінниця : Планер, 2013. – 155 с.
6. Корчажкіна О. М. От Гутенберга до Джобса, или куда ведут образование средства коммуникации. // Информатика и образование : ежемесячный научно-методический журнал. – 2012. – № 2. – С. 40-44.
7. Лук'янова Л. Б. Концептуальні засади формування екологічної компетентності майбутніх фахівців // Теорія і практика професійного навчання дорослих у ПТНЗ і на виробництві : монографія / Н. Ничкало. – 2010. – С. 23-41.
8. Лутковська С. М. Застосування ІКТ у формуванні професійно-екологічної компетентності студентів аграрного профілю [Текст] / С. М. Лутковська // Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень : зб. наук. пр. – 2012. – Вип. 1. – С. 125-128.
9. Липова Л. Екологічна компетентність особистості в умовах фундаменталізації освіти / Липова Л., Лукашенко Т., Малишев В. // Освіта регіону. Український науковий журнал. – 2012. – № 1. – С. 271-277.
10. Прогресивні інформаційні технології в науці, освіті та економіці : зб. наук. пр. учасн. Міжнар. наук.-практ. конф. «Трансформаційні реформи та антикризовий потенціал економіки в постсоціалістичних країнах», 23 -24 квітня 2009 р. / відпов. За вип.. : О. М. Мельников. – Вінниця : Вінницький кооп. ін.-т, 2009. – 260 с.
11. Рудишин С. Д. Біологічна складова професійної підготовки еколога у вищій школі : запитання та відповіді / Сергій Рудишин // Вища школа. – 2011 – 5 / 6. – С. 71-81.
12. Співак С. Взаємозв'язок формального та неформального навчання при створенні персонального електронного навчального середовища сучасного студента [Текст] / С. Співак. // Информатика та інформаційні технології в навчальних закладах : науково-методичний журнал, – 2014. – № 3 – С. 10-14.
13. Стрельніков В. Ю. Сучасні технології навчання у вищій школі : модульний посібник для слухачів авторських курсів підвищення кваліфікації викладачів МІПКПУЕТ / В. Ю. Стрельніков, І. Г. Брітченко – Полтава. ПУЕТ, 2013. – 309 с.
14. Супрун А. В. Інформаційна компетентність / А. В. Супрун. // Информатика в школі : науково- методичний журнал. – 2013. – № 9. – С. 5-23.